

ÅPENT, INKLUDERENDE, TRANSPARENT OG PROFESJONELT

Etiske retningslinjer for norske museer

ICOM international
council
of museums
Norway

 NORGES
MUSEUMSFORBUND

Innledning

I de senere årene har ønsket om tydeligere etiske retningslinjer for de norske museene blitt reist fra medlemmene i Norsk ICOM og Norges museumsforbund, og noen har foreslått å opprette et etisk råd. Så langt har styrene ment at det er viktig at hver enkel institusjon opprettholder en aktiv debatt om etikk. Forventninger fra politisk hold om økning av egeninntjening vil fortsette, og det forsterker behovet for å diskutere de etiske utfordringene dette gir. Norsk ICOM og Museumsforbundet erfarer at behovet for oppdaterte etiske retningslinjer, som gjenspeiler relevante utfordringer ved norske museer, er blitt stadig mer påtrengende. Mangfoldet av stemmer og behov har endret seg i takt med et økende behov for å finne nye finanseringskilder. I tillegg bidrar en kontinuerlig teknologisk utvikling til nye etiske utfordringer.

Arbeidet i Norge har i stor grad vært preget av en armlengdes avstand til politikere og eiere. Hvor viktig dette prinsippet er, blir tydelig når man ser presset som museumsansatte i andre europeiske land er utsatt for. Ferske eksempler fra Polen og Sverige understreker dette, og nyere undersøkelser fra Norge understreker at også norske museumsledere opplever økende press og forsøk på å styre museet og dets valg av innhold. Dette bildet underbygges også av eksempler fra medlemsmuseene i Museumsforbundet. Museumssektoren rekrutterer i økende grad ledere fra andre sektorer, og det er behov for å holde dialogen om etikk levende i museene og deres styrer.

For å sikre at museene i landet kan ta frie og profesjonelle valg i alle deler av arbeidet, er det grunnleggende viktig å forankre prinsippet om armlengdes avstand i alle ledd av organiseringen, overfor alle styrings- og finansieringsnivåer og overfor andre eksterne samarbeidspartnere.

Kjernegrunnlag for museumsvirksomhet i Norge

Museumsvirksomhet i Norge baserer seg på et mangfold av lovverk, standarder og politiske føringer. I tillegg kommer etiske retningslinjer som er én del av museenes kjernegrunnlag.

Utgangspunktet og grunnlaget for etiske retningslinjer for norske museers virksomhet er ICOMs statutter og Code of Ethics, dens nyere satsingsområder, offisielle erklæringer og resolusjoner. Alle bygger igjen på gjeldende nasjonale og internasjonale lovverk og konvensjoner. Særlig viktig er Agenda 2030 som også fremhever betydningen av å sikre urfolks rettigheter.

Det er viktig/nødvendig/ønskelig/avgjørende at museumsinstitusjonene informerer, implementerer og regelmessig/kontinuerlig diskuterer hvordan den daglige virksomheten skal forholde seg til de etiske retningslinjene, og hvorfor. I tillegg bør hver institusjon ha en løpende diskusjon om hvordan man vil forholde seg til retningslinjene i sin daglige virksomhet, og hvorfor.

«Etiske vurderinger må tas kontinuerlig, og alltid ut ifra rammebetingelsene en konkret institusjon eller situasjon har. Etiske retningslinjer må holdes levende; diskuteres, drøftes og veies mot alternativer. Konsekvensene av de ulike handlingsvalgene bør alltid være et viktig aspekt.»

Ledelsen bør sørge for regelmessig opplæring av ansatte og styremedlemmer i bruken av retningslinjene og tilrettelegge for at retningslinjene kan implementeres i virksomheten. Alle museumsansatte har et selvstendig ansvar for å følge med om retningslinjene blir overholdt i egen institusjon.

Grunnleggende kjerneverdier for norske museer

Museer verner om sin faglige uavhengighet, og søker alltid å tuft sin virksomhet på solide etiske vurderinger som ivaretar og styrker tilliten til museenes integritet i samfunnet for øvrig.

Museene er samfunnsinstitusjoner med ansvar for å forvalte kunnskap og samlinger av vesentlig betydning for fortidige, samtidige og fremtidige generasjoner. Gjennom sin praksis utøver museene betydelig definisjonsmakt på vegne av samfunnet og alle som er en del av det. Av den grunn er det viktig at museene, med styret, ledere og ansatte, sørger for at tilliten til museene er bredt fundert.

Like viktig er det at museene forblir institusjoner med stor frihet fra andres styring og kontroll. Museene har medansvar for sikring av sin faglige autonomi og handlingsfrihet, og de lar verken offentlige myndigheter, private interesser eller kommersielle hensyn svekke samfunnets tillit til egen integritet og faglige uavhengighet.

Museer virker i sin samtid og forholder seg til samfunnsmessige endringsprosesser og hvordan disse prosessene påvirker mennesket og menneskets samhandling med hverandre.

Forståelsen av museenes samfunnsrolle har endret seg som resultat av en verden i stadig endring. Gjennom folkevandringer og migrasjon har samfunnets kulturelle kompleksitet økt. Klimaendringer har ført til utvidet forståelse for verdens sårbarhet. Kunnskapsbegreper i endring utfordrer tradisjonelle hierarkier og autoriteter. Samtidig har internasjonale konvensjoner satt et sterkere vern om menneskers rett til tilgang, representasjon og medvirkning.

Museene formes av, og virker i sin samtid der endringene pågår. De er ikke nøytrale, men har en posisjon som definerer, påvirker og bidrar til å legge premisser for vår forståelse av historien og samtiden. Denne posisjonen er noe museene ikke kan unndra seg og innebærer at alle museer har en viktig samfunnsrolle.

Museer bidrar til bærekraftig utvikling og følger Agenda 2030.

ICOMs resolusjon om bærekraft (2019) og implementering av Agenda 2030 er et underliggende premiss for museumsarbeid verden over, og for arbeidet med de museumsetiske retningslinjene som helhet i Norge. Museene er unike rom for å formidle både lokale og globale perspektiver, samtidig som mange av dem også ser klimautfordringene i egne samlinger. Som pålitelige kilder til kunnskap, er museene en uvurderlig ressurs for å formidle fakta og bidra til engasjement og handling.

Museene må aktivt implementere resolusjonen i sine planer og aktiviteter og bidra på ulike måter til å sette fokus på bærekraftsmål. Ledelsen i museet har overordnet ansvar for gjennomføringen. Museumsansatte har også et selvstendig etisk ansvar for gjennomføring av tiltak i samsvar med resolusjonen.

Museene skal stille kritiske spørsmål til fortid og nåtid, utfordre etablerte sannheter og dele kunnskap som setter andre, spesielt utsatte grupper, i stand til å delta i samfunnet.

Museer er kunnskapsinstitusjoner der virksomheten må være fundert i en nyansert analyse av det samfunnet museet er en del av. Dette innebærer at museet også inntar en kritisk holdning til egen virksomhet og stiller spørsmål til sin egen rolle i samfunnet. Som kunnskapsinstitusjoner er museene forpliktet til å stille aktuelle spørsmål og påvirke samfunnsutviklingen. På denne måten kan museene gjøre en forskjell for enkeltmennesker og bedre andres liv.

Å innta en kritisk holdning til samfunnsutviklingen, kjempe for nyanserte fremstillinger og utfordre etablerte sannheter innebærer samtidig en vilje til å gå inn i ukjente landskaper, der vante konvensjoner og handlemåter kan, eller må, brytes. De etiske retningslinjene vil være en viktig veileder i dette arbeidet.

Museenes virksomhet bør speile samfunnets sosiale og kulturelle kompleksitet. De har et spesielt ansvar for å inkludere marginale majoritetskulturer, urfolk og minoritetskulturer.

Museene skal være tilgjengelige og relevante for alle i samfunnet. Gjennom kunnskapsproduksjon, forvaltning og formidling skaper og vedlikeholder museene kulturell selvforståelse og opplevd tilhørighet til fellesskapet. Det påhviler derfor museene ansvar for å speile samfunnets sosiale, verdimessige og kulturelle kompleksitet. Museene bør til enhver tid vurdere og begrunne om de kulturuttrykkene og kunnskapen som utgjør museets organisasjon, forvaltning, forskning og formidling er representativ.

Museene bør, i tråd med demokratiske prinsipper, ivareta og tilrettelegge og stimulere til forskjellighet og meningsmangfold. De har ansvar for å involvere relevante personer og grupper i betydningsfulle avgjørelser. Et særlig ansvar ligger i å ivareta urfolks og nasjonale minoriteters rettigheter til kulturell representasjon og kontroll med kulturforvaltning. Berørte parters mulighet for innflytelse bør til enhver tid vurderes og tas særlig hensyn til i arbeid med marginaliserte grupper og problemstillinger.

Museene må være bevisste på graden av innflytelse de ønsker å beholde eller dele i medvirkning med andre.

Museer verner om urfolks kultur, språk og rettigheter

ILO-konvensjon nr. 169 § 1 definerer urfolk som folk i selvstendige stater som nedstammer av et lands eller regions opprinnelige innbyggere og som har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner. I Norge fyller samene vilkårene i denne definisjonen, og rettighetene deres er nedfelt i Norges grunnlovs § 108 og FNs erklæring om urfolks rettigheter.

For arbeidet med disse konkretiserte etiske retningslinjene tar vi utgangspunktet i at samenes kulturarv er en viktig og naturlig del av landets kulturarv. Samtidig krever den særskilt respekt og oppfølging etter mange tiår med forsømmelser. Den samiske kultur- og naturforståelsen må ligge til grunn for all forskning, formidling og forvaltning av samisk kulturarv. Kompetansepersoner fra det samiske samfunnet bør konsulteres, fra lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Det bør jobbes aktivt for tilbakeføringen av sentrale samiske kulturgjenstander, spesielt samenes hellige gjenstander. Mange av disse befinner seg utenfor Norges grenser, og det er viktig å støtte mulige prosesser for tilbakeføring

Museer tar hensyn for å beskytte enkeltindivider og samfunnsgrupper som involveres i museets arbeid.

Medvirkende publikum og samarbeidspartnere må ikke risikere urimelig store belastninger. Museenes egen handlingsfrihet og tiltakenes nytte eller verdi for samfunnet skal alltid veie tungt, men må vurderes opp mot andre hensyn. I økende grad bruker museer medvirkning som metode for å inkludere individer og grupper i beslutninger og tiltak som angår dem direkte.

Flere museer er også blitt arenaer for deling av personlige erfaringer og fortellinger som kan belyse dypt kontroversielle tema i samtiden. I gjennomføringen av medvirkningstiltak skal museene verne om andres person, integritet og evne til selvbestemmelse. Museer skal beskytte publikum, informanter og samarbeidspartnere mot skade og belastninger, både underveis og i etterkant av slike tiltak. Især gjelder dette barn og unge.

1. FORSKNING

Forsknings- og utviklingsarbeid er grunnleggende viktig for alle arbeidsområder i museene. Forskning i museer følger samme standarder som andre forskningsinstitusjoner, og skal utføres i samsvar med etablert juridisk, etisk og akademisk praksis.

1. Museet må anerkjenne forskning som en kjerneoppgave og gi forskere rom for definert forskningstid. Styret bør vedta en forskningsplan der de etiske retningslinjene fremgår tydelig. Ansatte i vitenskapelige stillinger bør få bruke sin forskerkompetanse. Forskeren skal sette seg inn i og bidra til å videreutvikle institusjonens forskningsetiske arbeid.

2. Museet bør ha nødvendig kompetanse for å administrere forskningen ved egen institusjon og sette seg inn i gjeldende avtaleverk for å bistå forskerne. Akkrediterte forskningsinstitusjoner skal ha nedsatt utvalg med kompetanse i etikk og jus. Andre museer bør vurdere lignende ordninger, gjerne i samarbeid med andre institusjoner.

3. Museene skal sørge for grunnfinansiering av forsknings- og utviklingsaktivitet. Ekstern finansiering (offentlig eller privat) skal ikke styre metodevalg, resultater og konklusjoner i forskningen. Det bør være rom for grunnforskning uten uttalt instrumentell verdi.

4. Utstillinger, formidling og innsamling bør være basert på forskning. Forskeren bør krediteres i alle relevante sammenhenger. Museet bør bidra til at samlingene tilrettelegges for forskning, og sørge for synliggjøring av egen forskningsaktivitet i offentligheten.

5. Forskeren er forpliktet til å sette seg inn i etablert juridisk, vitenskapelig og etisk praksis innenfor sitt fagfelt, spesielt knyttet til de nasjonale forskningsetiske komiteene. Forskere i museer må ha særlig oppmerksomhet rettet mot forhold knyttet til lagring av kildemateriale, samtykke erklæringer etc.

6. Forskerens lojalitet til museet må ikke gå på bekostning av kritisk blikk på egen praksis.

7. Museumsforskningen skal inngå i en vitenskapelig produksjon som formidler ny innsikt til en bred offentlighet. Forskeren er ansvarlig for å inngå i en kritisk faglig offentlighet, også om det medfører ny kunnskap som strider mot tidligere kunnskapspraksis ved institusjonen. Fagfellevurderingen skal være et viktig ledd i dette.

8. Det bør utarbeides samarbeidsavtaler med andre institusjoner ved felles forskning, som tar høyde for museets egenart. Slike avtaler må også inneholde rettigheter til bruk av forskningsresultater og undertegnes av institusjonens leder.

2. SAMLINGSFORVALTNING OG SAMLINGSUTVIKLING

Museer skal sikre og bevare sine samlinger som en materiell eller immateriell kobling mellom fortid, nåtid og fremtid. Museer er ansvarlig for å sørge for at samlingene er tilstrekkelig sikret og bevart i henhold til gjeldene standarder og strategier.

Museer skal gjennom faglige, åpne og inkluderende prosesser:

- opprettholde og utvikle samlingene for nåværende og fremtidige generasjoner
- generere kunnskap og engasjer samfunnet gjennom å bevare og tilgjengeliggjøre samlingene
- behandle museumssamlinger som kulturelle, vitenskapelige og historiske samfunnsverdier ikke som økonomiske verdier

1. Museer skal drive en aktiv og bærekraftig samlingsutvikling. Dette gjelder materielle, immaterielle og levende samlinger.

2. Museer skal utarbeide planer og strategier for utvikling, bevaring, sikring, dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av samlingene. Dette innbefatter også innsamling og avhending, og retningslinjer som sikrer museet mot økonomisk motivert avhending.

3. Museumssamlinger er fellesarv som ikke kan behandles som realiserbare verdier. Museet må være klar over at avhending av økonomiske årsaker kan skade museets relasjon til samfunnet, og bør unngås. Ved en eventuell avhending gjennom salg, skal overskuddet ikke brukes til drift av museet, men til samlingsutvikling og bevaring.

4. Inntak og lån med uavklart, ukjent eller ulovlig proveniens, skal avslås.

5. Det må vises særlig aktsomhet ved vurdering av tilbud fra styremedlemmer, ansatte eller deres familiemedlemmer eller andre med nær tilknytning til museet, enten det gjelder objekter til salg, donasjon eller som gave gitt av skattemessige årsaker.

6. Dersom et objekt eller en samling skal innlemmes i museets samling, skal eventuelle forventninger vedrørende forskning, forvaltning og formidling diskuteres og avklares skriftlig i forkant av et eierskifte.

7. Museet skal ha retningslinjer for godkjent framgangsmåte ved permanent avhending av samlinger. Alle vedtak om avhending må protokollføres og arkiveres sammen med dokumentasjon av gjenstandene dette gjelder, og hvordan avhendingen ble gjennomført. En gjenstand som skal avhendes skal først tilbys andre museer.

8. Museumssamlinger skal dokumenteres i samsvar med etablerte standarder som muliggjør forskning og formidling i et langt tidsperspektiv. Dokumentasjon omfatter forvaltning av all informasjon tilknyttet et objekt eller en samling. Det omhandler objektets/samling historie før inntak, informasjon om selve objektet/samlingen, og dokumentasjon av objektets/samlingens museumsliv. Det omhandler også vedlikehold av kunnskap om objekter og materielle samlinger. Kunnskapen må vedlikeholdes og fornyes, slik at samlingene er relevante, både nå og i framtiden.

9. Digitale samlinger skal gis samme bevaringsforhold og beskyttelse som materielle samlinger. Museet må undersøke og avdekke trusler i forhold til langtidsbevaring av digitale samlinger, og sikre lagringssystemene godt. Sensitiv informasjon forvaltes innenfor gjeldende og relevant lovgiving.

10. Museer skal gjøre samlingene fritt tilgjengelig for forskning og formidling. Museer må til enhver tid balansere rollen som bevarer og tilgjengeliggjører av samlingene. All tilgjengeliggjøring må være i tråd med gjeldende personvern. Sensitive opplysninger og tilgjengeliggjøring av slik informasjon selv når den er lovlig, må alltid vurderes.

11. Museer som har menneskelige levninger i sine samlinger skal ha etablerte retningslinjer som skisserer hvorfor og i hvilke tilfeller museet vil anskaffe, bevare, disponere og repatriere menneskelige levninger. Museer bør aktivt konsultere eksisterende kildesamfunn når de formidler, forvalter og forsker på menneskelige levninger.

12. Menneskelevninger og sakrale gjenstander skal formidles i samsvar med profesjonelle standarder. Følsomt materiale må presenteres med stor takt og respekt for opprinnelsessamfunnet og menneskelig verdighet.

3. IMMATERIELL KULTURARV

Den materielle og immaterielle kulturarven ved museene må sees i tett sammenheng. Vern handler ikke bare om fysisk bevaring, men om å bidra til å holde kunnskapen og uttrykkene i live gjennom praktisering.

Immateriell kulturarv omtales ofte som praksis, fremstillinger, uttrykk, kunnskap, ferdigheter – samt tilhørende instrumenter, gjenstander, kulturgjenstander og kulturelle rom. Denne kulturarven er overført fra generasjon til generasjon, den er levende og har betydning for dagens mennesker. Immateriell kulturarv kjennes også under begrepene handlingsbåren kunnskap, taus kunnskap eller kunnskap «i», til forskjell fra kunnskap «om». Konvensjonen understreker at det er opp til utøverne selv å bestemme hva som er deres immaterielle kulturarv.

1. Den immaterielle kulturarven eies av sine utøvere, som selv definerer omfang og grensene for kulturarv. Museet er medforvalter av denne kulturarven, gjennom dialog, deltakelse og tilrettelegging.

2. Det er viktig at museet bevarer en åpenhet overfor tradisjonsmangfoldet og ikke bidrar til sementering av én versjon av kulturuttrykket.

3. Museene må tilrettelegge for egne ansatte og deres samarbeid med eksterne aktører og fasilitere for innsamling og utøvelse av kulturarv. Ved bruk av materialet i publisering og utstilling kreves informert, skriftlig samtykke.

4. Museets samlingsplan skal presisere hvordan museet skal samle inn, dokumentere og videreføre immateriell kulturarv. Det er museet selv som bestemmer hvilke samlinger av gjenstander, kulturelle uttrykk og praksiser det skal prioritere. Dette bør samordnes innenfor det nasjonale museumsnettverket for å sikre mangfold og representativitet samt unngå unødig overlapping.

5. Museer kan også fokusere på utdødde tradisjoner, og rekonstruksjon og revitalisering av disse i dokumentasjons-, forsknings- og formidlingssammenheng.

6. Museet bør legge like stor vekt på ferdigheter og kunnskap knyttet til praksiser, som på selve produktet. Videreføring bør skje i direkte samhandling mellom tradisjonsbærer og ny utøver.

4. FOTO, LYD OG FILM

Foto, lyd og film er virkelighetsnære medier, ofte med krevende grenseflater mot personvern og opphaverinteresser, både etisk og juridisk. De benyttes i museer for å dokumentere menneskelige handlinger, ytringer og fenomener. Samtidig har disse mediene spesielle dokumentasjonskvaliteter som gir stor informasjons- og bruksverdi.

Innsamling, dokumentasjon, tilgjengeliggjøring og formidling av foto, film og lyd involverer flere aktører og interessenter: opphaver, avbildet/dokumentert, giver/involverte, institusjon/arkivar og publikum (allmennhet og forskning). Aktørenes ulike roller og interesser må balanseres. Likevel må museenes særlige ansvar for publikum og en informert offentlighet prioriteres, og åpenhet og tilgjengeliggjøring etterstrebes.

1. Gode etiske vurderinger knyttet til bruk av foto, lyd og film krever faglig innsikt. Vurderingene kan påvirke museets omdømme og bør derfor forankres i museets ledelse.

2. Foto, lyd og film representerer viktig kildemateriale, og må brukes kritisk på lik linje med andre kilder. Kildekritikk forutsetter kunnskap om mediene og deres tekniske og samfunnsmessige historie, blant annet for å kunne vurdere opprinnelig intensjon og funksjon.

3. Samtykkeerklæring må ligge til grunn for all innsamling av og opptak med foto, lyd og film. De som blir dokumentert bør være delaktige i arbeidet.

4. Ved inngåelse av avtale om bevaring og bruk av foto, lyd og film, må formålet og aktuell og fremtidig bruk av materialet være skriftlig konkretisert og godkjent av de involverte aktørene.

5. Materiale som kan oppfattes som kontroversielt, krenkende eller sensitivt krever særskilte etiske vurderinger. Museet bør ha en strategi for å informere og gå i dialog med berørte og interesserte, samt håndtere eventuelle reaksjoner.

6. Informasjon om bearbeiding og kreditering bør følge materialet, også når juridisk vernetid er utløpt.

7. Bearbeiding/redigering av originalmateriale som endrer det opprinnelige innholdet og/eller uttrykket, bør være etterprøvbare, reversible og dokumentert.

8. Dokumentasjon i form av foto, lyd og film genereres ofte ut fra et stort råmateriale. Råmaterialet representerer det autentiske, og bør bevares, dokumenteres og tilgjengeliggjøres i størst mulig grad.

5. TILGJENGELIGGJØRING, BRUK, ARKIV OG DIGITALISERING

Museene forvalter de ulike samlingene og kunnskapsområdene på vegne av samfunnet. Lokaler og tilbud skal være tilgjengelig for læring og inspirasjon. Alle skal ha tilgang til arkiv og samlinger, uavhengig av sosial og kulturell tilhørighet, geografi og funksjonsvariasjon.

1. Museene skal velge formidlingsmetoder og kommunikasjonsformer som er tilpasset alle brukergrupper. Det er nødvendig å bruke flere forskjellige kanaler for å spre bevissthet, forståelse og anerkjennelse for museene og de mange forskjellige former for læring og opplevelse de tilbyr. Museene bør rådføre seg med relevante organisasjoner for å finne den beste måten å oppnå slik tilgang, innen museets rammer og ressurser. Lokaler og IKT-løsninger skal være universelt utformet.

2. Museene skal aktivt søke samarbeid med lokalsamfunn, nabolag, samarbeidspartnere og venneforeninger for å fremme deltakelse og interaktivitet med museet. Publikum skal sees som aktive deltakere i museets arbeid, og kan bidra med synspunkter og kunnskap som er nyttig for museet. Dette samarbeidet må skje i forståelse av museets særegne samfunnsoppdrag, og på en slik måte at det ikke truer samlingene og tjenestenes integritet. Det er derfor viktig at museets ansatte har fagkunnskap og museal kompetanse til å balansere samarbeid og kvalitet.

3. For å engasjere publikum må museets innhold og aktiviteter være faglig basert og profesjonelt utført. Museets ansatte er ansvarlig for å sikre museets faglige integritet, uavhengig av plattform og bruksmåter. Lederen har et særskilt ansvar. Dette gjelder også når brukergenerert innhold publiseres direkte på plattformer museet administrerer.

4. Museenes bruk og tolkninger av samlinger og arkiv skal være etterprøvbare og transparente. Det kreves spesiell varsomhet i tilfeller der bruk og tilgang er juridisk forsvarlig, men etisk betenkelig.

5. Etiske vurderinger er særskilt viktige når museet arbeider med bruk av sensitivt materiale og vanskelig kulturarv. Noen samlinger kan oppleves som provoserende, inflammatoriske, smertefulle og opprørende. Det kan også forårsake krenkelse av individer eller sårbare grupper. Bruk av slike samlinger bør skje i dialog med representanter for interessegrupper og/eller kildesamfunn. Ved henvendelser om tilgang til slike samlinger, er det viktig at museene gir grundig forhåndsinformasjon om samlingens natur.

6. Ved publisering på nett bør man vurdere både risiko og muligheter ved å bruke sosiale medier, applikasjoner og andre former for digitale verktøy. Museet bør utarbeide en strategi for digitale medier og verktøy. Museet må sørge for å gi ansatte og frivillige som arbeider med dette tilstrekkelig opplæring.

7. Digitale medier er et område i rask endring. Digitalisering av arkiv og samling må skje i et format som er tilgjengelig for publikum til enhver tid. Digitale tilbud må komme i tillegg til fysisk tilgang til tjenester og samlinger, ikke som en erstatning.

6. ULOVLIG HANDEL OG TILBAKEFØRING AV KULTURARV

Museer plikter å overholde intensjonene i internasjonale konvensjoner og avtaleverk, også der Norge ikke har ratifisert dem. Alle museer har et institusjonelt ansvar for at medarbeiderne kjenner relevante deler av lov- og regelverket og konvensjonene som forplikter Norge med hensyn til kulturkriminalitet som innbefatter ulovlig utførsel, innførsel og handel med kulturkriminalitet.

Ulovlig handel og tilbakeføring av kulturarv relaterer seg direkte til Agenda 2030s delmål 16. «Tilbakeføring» blir her definert som å gjelde tilbakeføring av ulovlige kulturgjenstander etter politibeslag, tollbeslag og lignende.

1. De nasjonale vedtaksinstitusjonene kan opprette midlertidig deponi for gjenstander som faller under museets fagområde, etter beslag/innlevering i påvente av saksavslutning og/eller retur. Gjenstander i deponi må merkes spesielt, og holdes adskilt fra museets ordinære samlinger.
2. Vedtaksinstitusjonene plikter å ha kompetent(e) fagperson(er) som kan behandle søknader om utførsel, og sikre kompetanseoverføring og kontinuitet i saksbehandlingen.
3. Museer har plikt til å undersøke proveniens for gjenstander som har vært i bevegelse tidligere, særlig når det er mistanke om ulovlig utførsel eller omsetting. Spesiell aktsomhet må utvises for gjenstander med mulig opphav i krigs- og konfliktområder eller som har særskilt betydning for opprinnelsessamfunn.
4. Et museums vurdering av gjenstander kan betraktes som et verdipapir som kan øke den kommersielle verdien på samlermarkedet. Museumsansatte bør aldri gi faglige opplysninger om gjenstander, eller annen assistanse, til innehavere, inkludert kunsthandlere, auksjonshus, samlere og privatpersoner, dersom det mistenkes ulovlig besittelse, handel, utførsel eller innførsel. Museer garanterer aldri ekthet.
5. Kontakten med myndighetsinstitusjoner som departementer, direktorater, toll, politi eller ambassader i enkeltsaker skal formaliseres og være transparent. Museets rolle i saksforhold skal være definert og klargjort for involverte parter. Arkivansvar må avklares.
6. Ved mistanke om ulovlig handel, utførsel, innførsel eller eierskap har museumsansatte varslingsplikt til rette myndighet. Dette kan være Tollvesen, Økokrim, miljøkrimenhet i politidistriktene, fylkene eller relevant vedtaksmuseum.
7. Alle museer har et selvstendig ansvar for å spre kunnskap til myndighetsinstitusjoner om gjenstander som er særlig utsatt for ulovlig handel. Kontaktpunktene mot kulturkrimfeltet er ofte via uformelle kanaler som e-poster, sosiale medier, nettsalg, eller publikumsspørsmål. Dette krever høy aktsomhet av museumsansatte for at henvendelser skal kunne besvares på en konsekvent måte.

7. STYRET, SPONSING OG SAMARBEIDSPARTNERE

Museet skal til enhver tid verne om sin faglige integritet og beholde kontrollen over innhold i sine programmer, utstillinger og aktiviteter. Dette gjelder uavhengig av inntektskilde eller styringsmodell.

Prinsippet om faglig integritet og armlengdes avstand gjelder for alle typer samarbeid uavhengig av om finanseringen er offentlig eller privat. Museets uavhengighet og faglig integritet må sikres mot påvirkning av økonomiske eller politiske interesser.

1. Gjennom egne vedtekter må styret sikre og ivareta museets uavhengighet og faglige integritet. Økonomiske bidragsyttere, offentlige eller private, kan ikke styre eller påvirke museets profil, strategier, eller museumsfaglige prioriteringer og valg.

2. Styret skal vedta en etisk plattform som gir retningslinjer for inntekter til museet.

3. Styrets lojalitet skal alltid være hos museet. Styremedlemmene og ledelsen bør ikke ha posisjoner eller verv som kan komme i konflikt med museets interesser, eller som utfordrer og setter begrensninger for museets autonomi eller ressurstilgang.

4. Investeringer, innkjøp, gaver, lån og andre økonomiske disponeringer skal aldri styres av egeninteresser til styremedlemmene, ledelsen eller øvrige ansatte. Det må vises særskilt aktsomhet når styremedlemmer eller ledelse har økonomiske bånd og relasjoner til givere eller andre eksterne samarbeidspartnere.

5. Museene skal ikke involvere seg i aktiviteter som kan svekke profesjonsfelleskapets etiske standarder, museenes autonomi eller museenes omdømme og tillit hos publikum og samfunn.

6. Ethvert samarbeid med eksterne bidragsyttere skal være åpent og transparent. Samarbeidet bør avsluttes når forutsetningene for samarbeid endres eller brytes.

7. Museenes kompetanse, arkiv, samlinger og utstillinger kan ikke danne utgangspunkt for økonomisk fortjeneste for eksterne parter. Privat finansiering skal ikke kunne legge føringer som påvirker eller endrer museenes faglige arbeid eller prioriteringer knyttet til egne samlinger.

8. Museene bør jobbe for samarbeid med eksterne bidragsyttere som støtter opp under museenes faglige arbeid og samfunnsrolle. Museene skal sikre bredde og mangfold av økonomiske støttespillere.

APPENDIX – RELEVANTE LOV- OG REGELVERK

INNLEDNING/GRUNNLEGGENDE FELLES DOKUMENTER

ICOMs museumsetiske regelverk

- ICOMs museumsdefinisjon
- Agenda 2030:
https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/bkm_agenda2030/id2510974/
- ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, ratifisert i Norge 20.6. 1990:
<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtspalte/ilokonvensjon-nr-169-om-urbefolkninger-o/id451312/>. Se også: (bl. a. : <https://indigenouspeoples-sdg.org/index.php/english/>)
- Norges grunnlov § 100 og § 108
- Samfunnsrolle:
<https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/aktuelt-museenes-samfunnsrolle>
- UNESCOs relevante konvensjoner:
<https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/Internasjonal-kultursamarbeid/UNESCO/id766556/>

FORSKNING

- Forskningsetikkloven: www.lovdatabasen.no/dokument/NL/lov/2017-04-28-23
- www.samlingsnett.no
- De forskningsetiske komiteer: www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer

SAMLINGSFORVALTNING OG SAMLINGSUTVIKLING

- Avhending:
<https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/retningslinjer-for-avhending>
- Blue Shield
- Haag-konvensjonen:
<https://www.forsvarsbygg.no/no/verneplaner/hegra-festning/vernesituasjon/haag-konvensjonen-av-1954/>, <https://lovdatabasen.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1999-03-26-26>, <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/haagkonvensjonen-1996/informasjon-om-haagkonvensjonen-1996/id2506528/>
- Krigens folkerett og Genève-konvensjonen:
<https://www.fn.no/tema/Konflikt-og-fred/Folkerett>
- Verdensarvkonvensjonen:
<https://unesco.no/kultur/verdensarven/verdensarvkonvensjonen/> <https://verdensarvenroros.no/verdensarvkonvensjonen>
- <https://www.etikkom.no/hvem-er-vi-og-hva-gjor-vi/Hvem-er-vi/Skjelettutvalget/>
- Internasjonale retningslinjer og regelverk, bl. a. *ICOM Code of Ethics for Natural History Museums*
- De nasjonale forskningsetiske komiteene, Veileder ved funn av menneskelige levninger, skjelettutvalget:
<https://www.etikkom.no/hvem-er-vi-og-hva-gjor-vi/Hvem-er-vi/Skjelettutvalget/>

IMMATRIELL KULTURARV

- UNESCO Konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven 2003:
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- St.prp. nr. 73 (2005–2006) Om samtykke til ratifikasjon av UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-73-2005-2006-/id212715/>

FOTO, LYD OG FILM

- Lov om opphavsrett til åndsverk:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-40>
- Lov om behandling av personopplysninger:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>
- IASA Code of Ethics (International Association of Sound and Audiovisual Archives)
- FIAF Code of Ethics (International Federation of Film Archives)

TILGJENGELIGGJØRING, BRUK, ARKIV OG DIGITALISERING

- <https://uu.difi.no/krav-og-regelverk>
- [Samlingsnett.no](http://samlingsnett.no)
- <https://samlingsnett.no/gdpr-personvernregler>
- <http://www.arkivarforeningen.no/verdenserklæringen-om-arkiv-endelig-pa-norsk>
<https://www.ica.org/en/ica-code-ethics>

ULOVLIG HANDEL & TILBAKEFØRING AV KULTURARV

- UNESCO 1970-konvensjonen:
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- UNIDROIT 1995-konvensjonen:
https://www.regjeringen.no/contentassets/ef29d4229a0a454aaa4b7c59f0c47e7b/no/pdfa/ot_p199920000075000dddpdfa.pdf ; <https://lovdata.no/static/INNST/inno-200001-008.pdf> ;
<https://www.regjeringen.no/no/dokument/meldst/id1754/>
- Undervanns-konvensjonen:
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/>
- Forskrift om utførsel og innførsel av kulturgjenstander:
https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2007-01-01-1/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
- Kulturminneloven § 23. Utførselsforbud; § 23 a. Forbud mot innførsel av kulturgjenstander; § 23 b. Tilbakelevering av kulturgjenstander og erstatning.
- Ethiske retningslinjer for norske universitetsmuseer (2000), 3.3 Sikring mot tilegnelse av ulovlig ervervet materiale
- NESH 2006: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsfag og humaniora, s. 25.
- Europarådet: European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (“Valettkonvensjonen”), sp. artikkel 10:
<https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/valetta-convention>

- Europarådet: European Convention on Offences relating to Cultural Property (“Nicosiakonvensjonen”), åpen for signering fra 2017;
<https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/convention-on-offences-relating-to-cultural-property>

STYRET, SPONSING OG SAMARBEIDSPARTNERE

- Statement on the Independence of Museums:
<https://icom.museum/en/news/statement-on-the-independence-of-museums/>
- Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/den-europeiske-menneskerettighetskonvens/id88366/>
- UNESCO: Recommendation Concerning the Protection and Promotion of Museums and Collection, Their Diversity and Their Role in Society:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246331>
- National Coalition Against Censorship (NCAC) Museum Best Practises for Managing Controversy:
<https://ncac.org/resource/museum-best-practices-for-managing-controversy>
- De nasjonale forskningsetiske komiteenes forskningsetiske retningslinjer:
<https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/>
- Pressens faglige utvalgs etiske retningslinjer:
<https://presse.no/pfu/etiske-regler/>
- Museum Associations Guidelines:
<https://www.museumsassociation.org/policy/guidelines>